

qilish va ijodiy yondashishga o‘rganadilar. Shunday ekan, estetik tarbiyaga yo‘naltirilgan innovatsion usullarni qo‘llash, ta‘lim jarayonida san‘at elementlaridan keng foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Mirziyoyev Sh. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. T. “O‘zbekiston”, 2017 y. – 47-b.

2.Mirziyoyev Sh. M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruza. 2016 y. 7 dekabr. –T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 48b.

3.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqi. Xalq so‘zi gazetasi, 2017.16 yanvar, №11

4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga murojaatnomasi 29.12.2020-yil

G`AFUR G`ULOM IJODIDA INSONIYLIK TASVIRI IMAGE OF HUMANITY IN GAFUR GHULAM'S WORK

Sarvinozxon O`ktamova

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti

3-kurs talabasi

(+998913982454)

Sarvinozuktamova38@gmail.com

Annotatsiya: Taniqli o`zbek yozuvchisi G`afur G`ulom qalamiga mansub “Yodgor” qissasida yozuvchi o`zining kuchli satirasi va yumori bilan o`sha davrni, o`sha davr odamlarining dunyoqarashini tasvirlagan. Qissa bosh qahramon tomonidan hikoya qilinadi. Asarda Mehri ismli ayol Jo`raga hiyla yo`li bilan farzandini tashlab ketadi. Keyinchalik bolani Yodgor deb atay boshlaydilar. Yodgor-poetik vosita, bu nom orqali yozuvchi o`z oldiga Yodgorning hayotini

yoritishni maqsad qilmagan ham, aksincha, asarda insoniy kechinmalar haqida hikoya qilinadi.

Kalit soʻzlar: *Gʻafur Gʻulom, Joʻra, Saodat, Yodgor, Mehrixon, jaholat, sof sevgi, ona, farzand.*

Annotation:*In the short story named "Yodgor" written by the well-known Uzbek writer Gafur Ghulam, the writer described that era and the worldview of the people of that time with his strong satire and humor. The story is narrated by the main character. In the play, a woman named Mehri tricks Jora into leaving her child. Later they start calling the child Yodgor. Monument-poetic device, the writer did not aim to illuminate the life of Monument through this title, on the contrary, the story tells about human's psychology.*

Key words: *Gafur Ghulam, Jora, Saodat, Yodgor, Mehrikhon, ignorance, pure love, mother, child.*

Yozuvchi Gʻafur Gʻulom ijodida xalq hayoti, turmushi yaqqol koʻzga tashlanadi. Gʻafur Gʻulomning insoniylikni ulugʻlovchi asarlaridan biri “Yodgor” qissasidir. Yozuvchi, asarda oʻsha paytdayoq muhabbat erki masalasini koʻtarib chiqib, jaholat inson boshiga ogʻir-ogʻir kulfatlar olib kelishini koʻrsatib beradi. Hazil-mutoyiba va ertaknamo yoʻsinda yozilgan bu qissa zamirida gʻamgin hikoya, fojiali taqdir bor. “Yodgor” qissasida xalqimizning or-nomus masalalaridagi qarashlari oʻz ifodasini topgan. Asar qahramonlaridan biri boʻlmish Mehri otasining qarshiligi va oʻsha davrdagi hukmron mafkura sabab sevgan insoni bilan qovusha olmaydi, oʻz oilasi shaʼni yoʻlida oʻzining jigarbandi, farzandi - Yodgordan voz kechishga majbur boʻladi. Qissaning bosh qahramoni - Joʻraga bolani hiyla yoʻli bilan tashlab ketadi. Natijada esa umri davomida vijdon azobidan qiynalib, farzand qaygʻusida kasalmand ahvolga keladi. Yodgor - ramziy nom, poetik vosita. Bu asar orqali yozuvchi uning hayoti va xatti-harakatlarini koʻrsatishni maqsad qilmagan ham. Asosiy maqsad - inson kechinmalari, qahramonlarning ruhiyati, sof muhabbat va mehr-shafqatdir. Darhaqiqat, bosh qahramon Joʻra oʻzi tanimagan bolani oʻz farzandi sifatida qabul qiladi, barchaga bu bolani oʻzining ogʻli deb tanishtiradi, Yodgorni ilk bora koʻrgan Joʻraning onasi uni yoqtirmadi. Bolani oʻz oilasi nomiga isnod deb bildi. Figʻoni falakka chiqqan ona: “Yettti nomusimni yerga bukding, juvonmarg”, - deb qargʻaydi. Shuningdek, Joʻra ammasining qizi Saodatga unashtirilgan edi, ammo Joʻraning “oʻgʻli” haqida eshitgan ammasi unga qizini bermasligini, bunday beboshvoqqa beradigan qizi yoʻqligini aytadi. Har ikki onani jigʻibiyron qilib yondirgan ikkinchi narsa –

Jo`raning haqiqatni yashirib, “Go`dakni mening bolam, onasi shu bolani tug`di-yu o`ldi”, deyishi edi. Hatto o`z akasi undan yuz o`giradi, “Bo`ldi. Men bilan bordi-keldi qilmasin. Unaqa ukam yo`q”, deydi. Opasi bolani xushlamaydi, balki onasiga achinganidan, balki sharmandagarchilikdan qutulish maqsadida “bolasini qo`liga tutqazing, xohlagan joyiga olib borib boqtirsin, xudo ko`tarsin, yetim qo`zi asrasang, og`zi-burning moy etar, yetim o`g`lon asrasang, og`zi burning qon etar”, deydi.

Xullas, qarindosh-urug`, mahalla, tanish-bilish oldida qahramonimiz Jo`raning nomi yomonlikka yoyildi, kim ko`rsa ta`na qilib o`tadigan bo`ldi. Shu o`rinda kitobxonda beixtiyor bir savol tug`iladi, axir Jo`ra haqiqatni aytishi mumkin ediku?! Nega aytmadi? Buning uchun uni hech kim ayblamasdi ham, aksincha, maqtoV eshitardi. Ammo keyin Yodgorning taqdiri nima bo`lar edi? Jo`ra Yodgorni o`ylab ishlatgan “hiylasi” ish beradi. Keyinchalik hammaning bolaga mehri tushadi. O`ziga umuman begona bo`lgan bolani o`z farzandi sifatida qabul qilgan Saodat timsolida esa biz sof sevgi, vafo, mehr-muhabbat, aql-zakovat kabi fazilatlarni ko`rishimiz mumkin.

Shuningdek asarda inson xarakterining shakllanish jarayoni o`z ifodasini topgan, ya`ni oddiygina chapani, soddagina yigit Jo`raning hayotiga kirib kelgan kutilmagan “mehmon” uni anchagina gap-so`zga qo`yadi. Lekin aynan shu gap-so`zlar qahramonimizni harakatga undadi, 22 yoshli navqiron yigit - Jo`ra harbiy xizmatga chaqiriladi. Aynan gap-so`zlardan qutulish maqsadida u harbiy xizmatga ketadi. Xizmat vaqtida harbiy mashg`ulotlardan tanasi chiniqib, savlatli yigitga aylanadi, bundan tashqari chala qolib ketgan savodini chiqaradi, xizmatga chin yurakdan kirishadi, yuragida Vataniga, do`stlariga bo`lgan muhabbat jo`sh ura boshlaydi. Uning tirishqoqligi komandirlarini befarq qoldirmadi, albatta. Xizmatda yurgan vaqtlarida tushgan suratini onasiga yuborar, onasi esa suratni qo`lidan qo`ymay, “Xudoya shukur, shu tentakkinamga aql kirib, hukumatning saldatboshisi bo`lib ketgan”, - deyar emish. Xizmat muddatining bir yili o`tgach, ta`til olib, uyga qaytgan Jo`ra oila a`zolarining unga bo`lgan munosabatidan mamnun bo`ladi, u bilan arazlashib qolgan aka-opalari, kelinoyisi keladi, o`gli Yodgor ham alpon-talpon qilib yurib qolgan, ko`chaga o`g`lini ko`tarib chiqsa, avvalgiday hech kim uni mazax qilmaydigan bo`ladi. Ammasi ham keladi, gap orasida “Taqdirni buzib bo`larmidi, yigit degan ne ko`ylarga tushmaydi. Tentakkinangiz savlatlikkina yigit bo`lib qaytibdi-ya sallatlikdan, Kuniga deng, aylanay egachi, sovchilar eshigimning turmini buzadi. Hammasiga ham “Yo`q aylanaylar, qizim hali yosh, undan keyin bunining boshi bog`liq”, deb javob beraman. Xolasining o`g`liga

“beshik ketgan” deyman. Buning yigiti Ashxobodda sallatboshi deb maqtanib qo’yaman”¹⁴. Ammasining bu gaplaridan qahramonimiz Jo’raga shu ma’lum bo’ladiki, har ikki ona ham Saodatni Jo’raga unashtirishga rozi.

Qissada bundan keyin yangi bir ma’no paydo bo’ladi, ya’ni endi hech kim Jo’rani ayblamas, Yodgorga ham barcha yaxshi munosabatda bo’lar edi. Ammo Jo’rada yangi maqsad, yangidan yangi orzular paydo bo’lgandi. Kechagina dunyoning ishqini, zavqini – sayroqi bedana, xrom etik, beqasam to’n, yashil qo’lbola musallasdan iborat, deb yurgan oddiy chapani yigit yuragida Vatanga muhabbat hissi jo’sh ura boshlaydi.

Xizmatni o’tab bo’lgach, Sankt-Peterburgdagi harbiy akademiya qoshidagi tibbiyot fakultetiga tavsiyanomani qo’lga kiritadi. Keyinchalik uning o’tmishi va Yodgor bilan qabul qiladigan ammasining qizi, sevgilisi - Saodat paydo bo’ldi. Saodat obrazi juda ham oqila, dono, mehribon qiz sifatida tasvirlanadi. U Jo’raning farzandi deb o’ylagan Yodgorni o’z farzandi sifatida qabul qiladi, unga mehrini beradi, shu o’rinda Yodgor ham Saodatni o’z onasidek ko’radi, u otasi Jo’raga bejiz “Menga oppoq oyi olib kelasizmi... Saodat opamni aytyapman” demagan edi. Saodat Jo’raga u harbiy ta’lim olayotgan vaqtlardayoq xatlar yoza boshlaydi, shu vaqtdan boshlab Jo’ra va Saodat o’rtasida sevgi qissasi boshlanadi. Saodat timsoli esa vafoli, oqila, mehribon va go’zal qiz sifatida tasvirlanadi. Saodatni ham beixtiyor Yodgorning oyisi kimligi qiziqtirardi va bu haqida Jo’radan so’raydi ham. Jo’ra esa bu haqida to’ydan keyin aytib berishga va’da beradi.

Mehrixon va Jo’raning qayta uchrashuv jarayonini yozuvchi yuksak mahorat bilan tasvirlagan. Tibbiyot fakultetini tamomlagan Jo’ra chegara hududlardan biriga jo’natiladi, u yerda mahalliy aholi orasidan do’stlar orttiradi. O’sha do’stlaridan biri kunlarning birida Jo’rani bir necha yillardan beri tuzalmayotgan, ko’pdan-ko’p tabiblar dardiga shifo topolmayotgan bemorni, ya’ni o’zining betob xotinini ko’rish uchun taklif qiladi. Bemor bilan bo’lgan qisqa suhbatdan shu ma’lum bo’ladiki, uning betoblighi boisi farzandsizlik edi. Shu o’rinda ular o’zlarining o’tmishlarini, farzandlari bo’lganini, or-nomusni o’ylab bu farzanddan voz kechishga majbur bo’lganliklari ayon bo’ladi. Aynan shu joydan barcha sirlar oshkor bo’ladi, bosh qahramonimiz - Jo’ra tili bilan aytganda: “Hikoya chuqurlashgani sari bir qorong’ulikdan nurga, shubhadan yaqinga borayotgan kishilarday ko’zimning qorachiq-lari kengaymoqda, badanim allaqanday qo’rqinchli uchrashuvdan darak

¹⁴<https://library-tsul.uz/yodgor-ofur-ulom-1983/>

berganday jimirlamoqda edi... Meni o`ch bilan shafqat, g`azab bilan marhamatning kurashi o`z komiga tortgan edi.

...Ana Yodgor, haligina emgan ona sutining oxirgi lazzatini tamshanib, mening qo`limda uxlamogda.

...Ana Yodgor, mening yulduzli shapkamni kiyib o`ynamoqda.

...Ana Yodgor, “menga oppoq oyi olib bering”, deb qistamoqda.

...Ana Yodgor...

Endi Yodgor yo`q. Yodgor - u, birovning o`g`li”.¹⁵

Shu onda yozuvchi G`afur G`ulom Mehrixonning holatini ham tasvirlab beradi, Mehrixon yarim telba holatda tasvirlanadi. Shu tarzda barcha haqiqatlar ochiladi.

Asar bir romanga tatigulik qissadir. Qissani o`qib, kitobxon sof sevgi, vafo, mehr-muhabbat singari yuksak insoniy fazilatlarni his qiladi. Qissada har bir qahramonning ichki hissiyotlari katta mahorat bilan ochib berilgan, Jo`raning samimiyligi, ochiqko`ngilliligi, Saodat va Jo`ra o`rtasidagi sof sevgini ko`rib, hozir ham shunday insonlar bormikan deb o`ylab qolasan kishi. Jo`raning insoniyligi, taqdir sinovlari oldida bosh egmasligi esa u tomonidan aytilgan ushbu jumlada o`z ifodasini topadi: “Asosan o`ylaganda, “Taqdir” degan so`z kishilarni yaratmaydi, balki kishilar taqdirni yaratadi”.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G`afur G`ulom. Yodgor. Toshkent: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 1983.

2. Nazarov.B. G`afur G`ulom olami. T.: Fan, 2004.

3. G`afur G`ulom zamondoshlari xotirasida. -T.: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2003.

Internet web-saytlar:

4. <https://library-tsul.uz/yodgor-ofur-ulom-1983/>

5.

<https://conf.iscience.uz/index.php/mahalliykonf/article/view/149>

¹⁵ G`afur G`ulom. Yodgor. Toshkent: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 1983